

AVRUPA İNSAN HAKLARI HUKUKU AÇISINDAN KIYI DEVLETİNİN DENİZLERDE KONTROL UYGULAMA YETKİSİ

Dr. Said Vakkas GÖZLÜGÖL*

Özet

Kıyı devletinin bir bütün olarak uluslararası hukuktan kaynaklanan sınır-ötesi alanlarda kullanabileceği birtakım yetkileri bulunmaktadır. Kıyı devleti, bir taraftan, deniz ülkesi sınırlarını koruma, yabancıları durdurma ve geri gönderme gibi yetkilerini kullanırken, diğer taraftan da denizde tehlikede bulunan veya devletin eylem ve işlemleri sonucu tehlikeye atılacak kişileri koruma yükümlülüğünü uluslararası hukukun öngördüğü şekilde yerine getirmek zorundadır. Kıyı devletinin denizlerde kontrol uygulama yetkisi doğrudan devletin sınır-ötesi alanda yargı yetkisi uygulamasına ilişkindir. Bu makalede, yarımada Türkiye açısından önem arzemesi itibarıyla, özellikle Avrupa insan hakları hukuku bağlamında kıyı devletinin denizlerde yargı yetkisi uygulaması incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Devletin sınır-ötesi yargı yetkisi uygulaması, denizde göçmen kontrolü, Avrupa insan hakları hukuku.

The Competence of the Coastal State to Exercise Control at Sea under the International Human Rights Law

Abstract

Under the international law as a whole, the coastal state has certain competence to exercise power on the seas beyond its borders. While exercising governmental power on the seas to protect its border, to prevent irregular immigration and expel aliens to their origin countries on the one hand, coastal state has to comply with the international human rights law in order to protect the life and the rights of those travelling the

* Vali, Merkez Valileri Kurulu, İçişleri Bakanlığı, Ankara

seas, to fulfil the humanitarian obligation to assist and rescue persons in distress at sea, on the other. The competence of the coastal state to exercise power on the seas is intertwined with the extraterritorial jurisdiction of the state. In this article, for it is important to Turkey as a peninsula, the exercise of jurisdiction on the seas has been examined in terms of the European human rights law, in particular.

GİRİŞ

Genel olarak, kaynakları sorumsuzca istismar edilmiş bölgelerden ve kötü uygulamaların yapıldığı ülkelerden daha gelişmiş ve yaşam standartları daha iyi ülkelere bir insan akımı söz konusudur. Bu akım, genellikle zulümden, silahlı çatışmalardan ve insan hakları ihlallerinden kaçma ve daha iyi yaşam şartlarına ulaşma umuduyla gerçekleşmektedir. Bu şekilde çıkılan yolculuğun herhangi bir aşamasında insanlar köle tacirlerinin ellerine düşebilmekte ve durumları giderek daha da kötüleşebilmektedir. İnsanlar daha iyi yaşam şartlarına kavuşmak yerine, genellikle kölelik şartlarında onur kırıcı ve kötü muameleyle karşı karşıya kalabilmektedirler.¹ Özellikle, teknik açıdan uygun olmayan deniz araçlarıyla yolculuklarında veya kontrol uygulaması yapan devletlerin güvenlik otoritelerinden kaçma esnasında ölümlü olaylar gerçekleşebilmektedir. Hedef ülkelere ulaşabilseler bile, insanlar genellikle kaçmış buldukları fakirlikle ve kırılganlıkla yeniden yüzleşebilmekte, daha da kötüsü bağımlı duruma düşmektedirler. Sınıraşan insan hareketliliği, uluslararası hukukun korumasında bulunmaktadır. Bu hareketlilik hukuki olmayan şekillerde de olsa bu insanlar hayat, güvenlik ve uluslararası koruma isteme gibi haklara sahiptirler.

İnsanların bu amaçla buldukları yeri terk ederek başka yerlere göç etmeleri, alıcı/hedef veya transit devletlerin ülkelerinde

¹ Siddharth Kara (2011), 'Supply and Demand: Human Trafficking in the Global Economy,' Harvard International Review, Vol. 33, Issue 2, Summer 2011, s. 68.

işgücü piyasalarını düzenleme, ek ekonomik yüklerden kaçınma, ekonomik istikrarı sağlama ve sınırlarını koruyarak ülkelerini güvenli liman haline getirme ihtiyaç ve görevi ile karşı karşıya gelmektedir. Bu insanlar, kimi zaman devletlerin özellikle insan ticareti, uyuşturucu madde ve silah kaçakçılığı suçlarıyla mücadele uygulamalarında güç kullanımına konu olabilmektedirler. Bu bakımdan devlet, muhtelif şekillerde durdurma, geri gönderme veya gözaltına alma gibi uygulamalarla bu insanları etkilemektedir.

Kıyı devletinin denizlerde kontrol uygulaması konuları ve sınırları uluslararası toplumun güncel sorunlarından birisidir. Sorun, bir yarımada ve göç akımı bakımından transit ülke durumunda bulunması itibarıyla Türkiye'yi de aktif olarak etkilemektedir.

Türkiye'nin bir yarımada konumunda bulunmasından dolayı insanların daha iyi yaşam şartlarına ulaşma yolculuğu genellikle Türkiye üzerinden gerçekleşmektedir. Bu bakımdan Türkiye transit ülke konumundadır. Bu itibarla, Türkiye, suçlu-mağdur veya sadece masum yolcu-insan taciri ayırımını özenle yaparak bu insan akımını yönetme ve insan hak ve özgürlüklerini koruma sorumluluğu taşımaktadır. Özellikle son zamanlarda Ege denizi ve Akdenizde onlarca dramatik olayın gerçekleşmesi, yüzlerce insanın umuda yolculuğunun ölümle sonuçlanması konuyu daha da önemli kılmaktadır. Uluslararası hukuk, egemen devletlere kontrol uygulama yetkisi tanırken birtakım düzenlemeler çerçevesinde uygulanmasını öngörmektedir. Bu anlamda devlet, şartlar ne olursa olsun, olaya insan onuru ve insan hak ve özgürlükleri perspektifinden yaklaşmak durumundadır. Zira, uluslararası hukukun ve devletlerin birincil temel amacı bilhassa kırılgan ve ihtiyaç halindeki insanları korumaktır. Bu bakımdan, bu makalede, konu genel olarak uluslararası hukuk ve uluslararası deniz hukukunu ilgilendirmekle birlikte, esas itibarıyla, Türkiye dahil 47 Avrupa ve Asya devletinin tarafı bulunduğu en etkin bölgesel insan hakları hukuk sistemi olan Avrupa insan hakları hukuku çerçevesinde devletin denizlerde kontrol uygulama yetkisi

incelenmektedir.

I. ULUSLARARASI HUKUKTA DEVLETİN YARGI YETKİSİ

1. Tanımı ve Kapsamı

Uluslararası insan hakları belgelerinde yargı yetkisi, devletin bir ülkede veya insanlar üzerinde ‘gerçek otorite ve kontrol uygulamasını’ ifade etmektedir.² *De facto veya de jure* olabilen devletin bir ülke parçası veya insanlar üzerinde kontrol uygulamasının kapsamlı ve etkin olması gerekmektedir.

Hemen ifade etmek gerekir ki, ‘devletin yargı yetkisi’ *jurisdiction* dar anlamda ‘yargılama yetkisi’nden öte devletin kamu kudreti uygulama kapasitesini ifade etmektedir. Diğer bir ifadeyle, devletin işlem tesis etme ve eylemde bulunma, ülke ve insanlar üzerinde hükümet gücü uygulamasını ifade etmektedir. Bu bakımdan yargı yetkisi, münhasıran devlete aittir ve yargılama, yasama ve yürütme yetkilerini de kapsamaktadır.

2. Kural Olarak: Ülkesel Yargı Yetkisi

Devlet, genel olarak, yargı yetkisi alanında uluslararası hukuka aykırı olmamak şartıyla her türlü idari tedbiri alma, hukuki düzenlemede bulunma ve kontrol uygulama hak ve yetkisine sahip bulunmaktadır. Uluslararası hukuka göre, devletin yargı yetkisi alanı esas itibarıyla devletin ülkesini -kara, deniz ve hava- kapsamaktadır. Kısa bir ifadeyle, devletin yargı yetkisi prensipte ülkeseldir. Bu anlamda yargı yetkisi devletin egemenlik veya mülkiyet hakkından kaynaklanan yetkisi olarak ifade edilebilir.³

² Marko Milanovic (2011), *Extraterritorial Application of Human Rights Treaties: Law, Principles, and Policy*, Oxford University Press, Oxford, s. 8.

³ Ayşe Nur Tütüncü (2004), *Gemi Kaynaklı Deniz Kirlenmesinin Önlenmesi, Azaltılması ve Kontrol Altına Alınmasında Devletin Yetkisi*, Yenilenmiş 3. Bası, Beta, İstanbul, s. 46-48; Derya Aydın Okur (2009), *Deniz Hukukunda Liman Devleti Yetkisi ve Denetimi*, XII Levha Yayıncılık, İstanbul, s. 7-69.

Egemenlik ülkeseldir ve devletlere tanıdığı hak ve yetkilerin kullanılması ülke sınırlarını kapsamaktadır. Oysa, yargı yetkisi bundan daha geniş olarak, ülke sınırları ötesinde uygulama alanı bulabilmektedir. Bu anlamda, denize kıyısı bulunup bulunmadığına bakılmaksızın devletlerin yargı yetkisi alanı hükümet gücü kullandıkları sınır-ötesi deniz alanlarını da kapsamaktadır. Böylece, bir bütün olarak uluslararası hukuk yerkürenin herhangi bir yerinde devletlerin insan hakları ve uluslararası yükümlülüklerinden kaçınabilmesini mümkün kılacak bir alan bırakmamayı amaçlamaktadır.

Uluslararası deniz hukuku, uluslararası insan hakları hukuku ve bir bütün olarak uluslararası hukukun hükümlerine göre, devlet tartışmasız bir şekilde ülkesel kontrol uygulama hak ve yetkisine sahip bulunmaktadır. İç sular ve karasuları kıyı devletinin deniz ülkesi alanlarının ayrılamaz alanlarından. Kıyı devleti bu alanlarda (denizde, üzerindeki gemiler ve insanlar, deniz yatağı, toprak altı ve hava sahasında) tam yargı yetkisine sahip bulunmaktadır (KBBS m. 1, 2; BMDHS m. 2, 3). Ancak, uluslararası deniz hukuku hükümlerince bu alanlarda yargı yetkisi kullanımına birtakım sınırlamalar getirilmiştir.⁴

Kıyı devletinin kontrol uygulama yetkisi deniz ülkesinde gerçekleştirebileceği gibi deniz ülkesi ötesinde de gerçekleştirebilmektedir. Diğer bir ifadeyle, kıyı devleti hem ülkesel hem de ülke-dışı yargı yetkisi uygulaması yapabilmektedir. Ancak, kıyı devletinin uluslararası hukuk çerçevesinde farklı deniz alanlarında farklı yetkilere sahip olması ve bu yetkilerin devletin iç

⁴ Genel olarak karasularında yargı yetkisi ve Türk karasularında zararsız geçiş hakkı ve yargı yetkisine ilişkin hukuki rejimi hakkında bkz. Selami Kuran (2009), Uluslararası Deniz Hukuku, 3. Baskı, Türkmen Kitabevi, İstanbul, s. 132-187; Enver Bozkurt, M. Akif Kütükçü ve Yasin Poyraz (2012), Devletler Hukuku, Gözden Geçirilmiş 7. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, s. 123-128. 205

© Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 20, Sayı 1, Yıl 2012

sularından itibaren açık denize doğru azalması söz konusu iken,⁵ devletin uluslararası insan hakları hukukundan doğan yetki ve sorumlulukları deniz alanlarına göre farklılık arzetmemekte ve azalmamaktadır.

3. İstisnai Olarak: Sınır-ötesi Yargı Yetkisi

Devletin ülkesi her zaman devletin yargı yetkisi alanını ifade etmemektedir. Bu anlamda devlet, ülkesi dışında bitişik bölge, münhasır ekonomik bölge, kıta sahanlığı, açık denizler gibi alanlarda uluslararası hukukun öngördüğü birtakım hak ve yetkilere sahip bulunmaktadır. Bunun gibi, devletin başka ülkelerdeki diplomatik misyon binaları, bayrağını taşıyan uçak ve gemilerde uluslararası hukukun bayrak devletine sağladığı birtakım hak ve yetkilere sahip olmakla birlikte, bu yerler devletin ülkesi sınırları dışında kalmaktadır.⁶

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)'nin içtihatlarıyla açıkça belirlendiği üzere, kimi istisnai durumlarda devletin yargı yetkisi alanı ülkesinin sınırları ötesine genişlemektedir. Örneğin, devletin askeri kuvvetlerince etkin hükümet gücü kullandığı alanlarda,⁷ diplomatik temsilcilerinin yurt dışındaki eylem ve işlemleri ile bayrak devleti gemi ve uçaklarını da kapsayabilmektedir.⁸ AİHM'nin yerleşik içtihadıyla açık olduğu üzere, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)'nin 1. maddesi hükmüyle ifade edilen 'taraf bir devletin yargı yetkisi alanı içinde' kavramı 'ülkesi içinde'

⁵ Melda Sur (2011), *Uluslararası Hukukun Esasları*, Güncellenmiş 5. Baskı, Beta, İstanbul, s. 307.

⁶ Sur, s. 99.

⁷ *Loizidou v Turkey (Preliminary Objections)*, (App no. 15318/89) [GCJ] 23 March 1995, para 62.

⁸ *Bankovic and Others v Belgium and 16 Other Contracting States (Admissibility)* (App no. 52207/99) [GCD] 12 December 2001, para 73; *Assanidze v Georgia* (App no. 71503/01) [GCJ] 8 April 2004, paras 137-139; *Al-Saadoon and Mufdhi v the United Kingdom*, (App no. 61498/08) [CJ] 2 March 2010 (Final 4 October 2010), para 85.

kavramını ifade etmemektedir. Bir devletin işlem, eylem veya ihmallerinin *de jure* veya *de facto* etkin hükümet gücü kullanımına konu olması halinde, devletin yargı yetkisi bu işlem, eylem veya ihmalin gerçekleştiği yerlere de ulaşmaktadır. Örneğin, hem taraf bir devletin tabiiyetinde bulunan gemilerde veya uçaklarda, açık denizlerde veya uluslararası hava sahasında, hem de bayrağını taşıyan bir geminin başka bir devletin izniyle sularında bulunması⁹ hallerinde taraf devletin yargı yetkisi bu alanlara da ulaşmaktadır. Şu halde, ülkesinde veya sınır-ötesinde yargı yetkisi uygulaması, devletin AİHS hukukunda tanınan insan hak ve özgürlüklerini etkin şekilde koruma pozitif yükümlülüğünü gerektirmektedir.¹⁰ Eklemek gerekir ki, devletin ihlal oluşturan işlem, eylem veya ihmallerinin sınır-ötesinde gerçekleştirilmesi zorunluluğu yoktur. Bunlar ülke içinde gerçekleştirilmekle birlikte, etkileri itibarıyla sınır-ötesinde ihlale yol açıyorsa devletin bu ihlallerden sorumluluğu söz konusudur.¹¹

Devletin sınır-ötesinde etkin kontrol uygulama yetkisine sahip olabilmesi tabiatıyla devletlere birtakım yükümlülükler de yüklemektedir. Devlet bu yetkisini kullanırken kontrolü altında bulunan insanları korumak ve haklarını güvence altına almak için her türlü hukuki düzenlemeyi yapmak ve pratik tedbiri almak zorundadır.¹² Bu düzenlemeler ve tedbirler hem önleyici hem de

⁹ Andrea Gioia (2011) ‘The Role of the European Court Human Rights in Monitoring Compliance with Humanitarian Law in Armed Conflict’, in Orna Ben-Naftali (ed), *International Humanitarian Law and International Human Rights Law*, Pas de Deux, Oxford University Press, Oxford, s. 206.

¹⁰ Galina Cornelisse (2010), *Immigration Detention and Human Rights: Rethinking Territorial Sovereignty*, Martinus Nijhoff Publishers, Boston, London.

¹¹ *Drozd and Janousek v France and Spain* (App no. 12747/87) [Plenary J] 26 June 1992, para 91.

¹² Mariagiulia Giuffrè (2012), ‘Watered-Down Rights on the High Seas: *Hirsi Jamaa and Others v Italy* (2012)’, *International and Comparative Law Quarterly*, Vol. 61, Issue 3, July 2012, s. 730-731. Ayrıca bkz. *Banković and Others v Belgium and 16 Other Contracting States* (App no. 52207/99) [GCD]

cezalandırıcı olmalıdır. Şüphesiz, kıyı devletinin bu yönde alacağı her tedbir, uygulayacağı her politika uluslararası hukuka uygun olmak zorundadır.¹³ Diğer bir ifadeyle, ülke sınırları dışında, örneğin hiçbir devletin münhasır yetkisinde bulunmayan açık denizlerde devletin herhangi bir keyfi uygulamada bulunma lüksü yoktur. Zira, açık denizler de hukuki bir statüye sahip bulunmaktadır.¹⁴ Nitekim, uluslararası örf ve adet hukukunda zaten var olan açık denizlerin hukuki rejimi, 1958 Açık Deniz Sözleşmesi (ADS) ve 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS) ile de kapsamlı bir şekilde düzenlenmiştir. Buna göre, bütün devletler insanlığın ortak malı anlayışıyla açık denizden serbest ve barışçıl bir şekilde yararlanabilirler. Şu halde açık denizler herhangi bir devletin egemenliğine bırakılmamış, barışçıl ve serbestlik ilkesi üzerine

12 December 2001; Al-Skeini and Others v the United Kingdom (App no. 55721/07) [GCJ] 7 July 2011.

¹³ Aslan Gündüz (2003), Milletlerarası Hukuk, Temel Belgeler, Örnek Kararlar, 5. Bası, Beta, İstanbul, s. 7.

¹⁴ Devletin deniz ülkesi dışında kalan diğer deniz alanlarından birisi de açık denizdir. Açık deniz, kıyı devletinin karasuları (veya takımada devletinin takımada suları) veya münhasır ekonomik bölgesi dışında kalan deniz alanlarını ifade eder (BMDHS m. 86). ADS, açık denizi, bir devletin iç suları ve karasuları dışında kalan deniz alanları şeklinde tanımlamaktadır (m. 1). Uluslararası hukukta açık deniz, insanlığın ortak malı kabul edilmektedir (BMDHS m. 89). Bu itibarla açık denizde, denize kıyısı olsun veya olmasın bütün devletler açık denizde eşit ve serbest şekilde hak ve yetkilere sahip bulunmaktadır (ADS m. 2; BMDHS m. 87). Bu haklar (a) seyrüsefer özgürlüğü, (b) balıkçılık yapma ve deniz canlılarını avlama, (c) deniz altına kablo ve boru döşeme, (d) yapay ada ve diğer tesisleri inşa etme (BMDHS m. 76-85), (e) denizde bilimsel araştırma yapma (BMDHS m. 76-85, 238-265) hususlarını kapsamaktadır. Şüphesiz, denizlerde hukuki düzen, uluslararası düzen ve barışın ayrılmaz bir parçasıdır. Bu bakımdan açık denizlerde de gemilerin barış ortamında seyrüseferi ile insanların hukukun korumasında bulunması ve deniz kaynaklarının insanlığın ortak malı anlayışıyla kullanılması gerekmektedir. İnsanlığın ortak malı kavramı için bkz. Antonio Cassese (2005), *International Law, Second Edition*, Oxford University Press, Oxford, s. 92-94; Yoshifumi Tanaka (2012), *The International Law of the Sea*, Cambridge University Press, Cambridge, s. 19.

temellendirilmiş hukuki bir rejime tâbi bulunmaktadır (ADS m. 2; BMDHS m. 87).

II. DEVLETİN DENİZLERDE KONTROL UYGULAMASININ HÜKÜM VE SONUÇLARI

1. Genel Olarak Uluslararası Hukuk Açısından

Devletin denizlerde kontrol uygulaması, denize kıyısı bulunmayan devletler açısından sadece sınır-ötesi yargı yetkisi uygulamasıdır. Kıyı devletleri açısından ise hem ülkesel yargı yetkisi, hem de sınır-ötesi yargı yetkisi uygulamasıdır.

Uluslararası hukukun temel aktörü olarak devlet, bütün hak ve yetkilerini uluslararası hukuka uygun olarak kullanmak durumundadır. Uluslararası barış ve düzenin tesisi devletlerin bu alandaki uygulamalarına bağlı bulunmaktadır. Bu bakımdan uluslararası hukuk, kuşkusuz uluslararası deniz hukuku ve uluslararası insan hakları hukukunu da kapsayan gelişen dinamik bir hukuktur. Bugün, bir bütün olarak uluslararası hukuk insan hak ve özgürlüklerinin ayırimsız herkes bakımından korunmasını amaçlamaktadır. Zira, küresel barışın tesisi ve insani gelişimin sağlanması bu amacın gerçekleşme düzeyine bağlı bulunmaktadır.

Uluslararası hukukun öngördüğü küresel barış ve kamu düzeninin sağlanması için, uluslararası hukuk devletlere bir taraftan bu amacın gerçekleştirilmesi için birtakım hak ve yetkiler tanıırken, diğer taraftan da belirli yükümlülükler yüklemektedir. Daha açık bir ifadeyle, uluslararası hukukun birey lehine tanıdığı hak ve özgürlükler devletlerin hak ve yetkilerinden önce ve üstün gelmektedir.

Uluslararası insan hakları hukukunun temel belgesi 1948 Evrensel İnsan Hakları Bildirisi, her insana ülkesinden ayrılma hakkı (m. 13(2)) ve dolayısıyla başka bir ülkede iltica arayışına girme hakkı (m. 14) tanımaktadır. AIHS'ne Ek 4 Nolu Protokolün 2. maddesi hükmü serbest dolaşım özgürlüğünü tanımaktadır. Buna göre, 'bir devletin ülkesi içinde usulüne uygun olarak bulunan herkes, orada

serbestçe dolaşma ve ikametgahını seçebilme hakkına sahiptir (m. 2(1)). Herkes, kendi ülkesi de dahil, herhangi bir ülkeyi terk etmekte serbesttir (m. 2(2)). Fakat, bu hak mutlak nitelikte değildir; ‘ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeninin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlık ve ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için, demokratik bir toplumda zorunlu tedbirler olarak ve yasayla öngörülmüş sınırlamalara tâbi tutulabilir’ (m. 2(3)). İşte bu şekilde uluslararası pozitif belgelerde insanlar için güvence altına alınmış bulunan hak ve özgürlüklerin gerçek anlamda kullanılabilmelerinin sağlanması, bir bütün olarak uluslararası hukuk tarafından devletlere yüklenmiş bulunan temel bir yükümlülüktür.

Devletin düzenleme yetkisi sadece vatandaşlarını değil, ülkesine girmek isteyen veya ülkesinde bulunan yabancıları da kapsamaktadır. Kısaca, uluslararası hukuka aykırı olmamak şartıyla devlet yargı yetkisi alanında ihtiyaç duyduğu düzenlemeleri yapmakta ve politikalar geliştirebilmektedir. Bu anlamda, devlet, kural olarak, ülkesine girmek isteyen yabancıları kabul etmek zorunda olmadığı gibi, ülkesinde bulunan yabancıları sınır dışı etme yetkisine sahiptir. Zira, devletin ülkesine kabul ettiği yabancılar devletin ulusal düzeyde yabancılara ilişkin olarak düzenlediği hukuk rejimine tâbi bulunmaktadır. Devletin buradaki temel sorumluluğu, yabancıları da insan hakları hukuku bakımından herhangi bir ayırıma tâbi tutmaksızın eşit şekilde korumaktır.¹⁵

Uluslararası deniz hukuku rejimi esas itibarıyla iki düzenlemeyle belirlenmiş bulunmaktadır. Bu düzenlemelerin birincisi, BM Uluslararası Hukuk Komisyonu’nca Cenevre’de düzenlenen

¹⁵ Gündüz, s. 559; Okur, s. 8-24. Ayrıca, uluslararası hukuk bakımından göçmenlerin bir ülkeye girişleri, ikametleri ve statüleri, sınır dışı etme, gözaltına alma, iade etmeme ilkesi ve devletlerin esas ve usule ilişkin yükümlülükleri hakkında kapsamlı bir çalışma için bkz. International Commission of Jurists (2011), Migration and International Human Rights Law, Practitioners Guide No. 6, Geneva.

Birinci Deniz Hukuku Konferansı (28 Şubat – 28 Nisan 1958)'nda kabul edilerek 28 Nisan 1958 tarihinde imzalanan 1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri'dir. İkincisi, 1958'de yapılmış bulunan düzenlemelerin zaman içinde gelişen yeni ihtiyaçlar ve teknolojik gelişmeler ışığında yeniden değerlendirilmesi için yapılan Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı (1973-1982)'nda kabul edilen ve 16 Kasım 1994 tarihinde yürürlüğe giren 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'dir.¹⁶ Bugün, bu sözleşmeler antlaşma hukuku olarak birlikte yürürlükte bulunmaktadır.¹⁷ Tabiatıyla, BMDH, 1958 Deniz Hukuku Sözleşmeleri'ne göre daha güncel ve kapsamlı bir rejim niteliğindedir. Bugün itibarıyla Türkiye, bu düzenlemelere taraf bulunmamaktadır.¹⁸ Avrupa Birliği (AB), 1 Nisan 1998 tarihinde BMDHS'ne taraf olmuş bulunmaktadır.¹⁹ Bu itibarla, muhtemel AB üyeliğinin gerçekleşmesi halinde, Türkiye'nin bu belgelere taraf olması gerekecektir. Ayrıca, bu belgelerde yer alan hükümler esas itibarıyla uluslararası örf ve adet hukuku olarak Türkiye açısından da yürürlükte bulunmaktadır.

Uluslararası hukuka göre denizlerde bireylerin hayat hakkını koruma hem uluslararası örf ve adet hukukunun bir parçasıdır, hem de antlaşmalardan kaynaklanan bir yükümlülüktür.²⁰ Bu yükümlülüğün normatif çerçevesi genel olarak, ADS,²¹ 1974 Denizde Can

¹⁶ United Nations Convention on the Law of the Sea of 10 December 1982 (1982) 21

ILM1261[http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf, erişim 21 Mart 2012].

¹⁷ Gündüz, s. 331.

¹⁸ Sur, s. 305-306; Bozkurt, Kütükçü ve Poyraz, s. 115.

¹⁹ Kuran, s. 3.

²⁰ Sophie Cacciaguideri-Fahy (2007), 'The Law of the Sea and Human Rights', Panóptica, Vitória, Ano 1, No. 9, Julho/Agosto 2007, s. 5.

²¹ Convention on The High Seas 1958, UNTS 6465, 29 Nisan 1958'de hazırlanmış ve 30 Eylül 1962'de yürürlüğe girmiştir. [http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/8_1_1958_high_seas.pdf, erişim 20 Mayıs 2012].

Güvenliğine İlişkin Uluslararası Sözleşme,²² 1979 Denizde Arama ve Kurtarmaya İlişkin Uluslararası Sözleşme,²³ BMDHS ve 1989 Uluslararası Kurtarma Sözleşmesi²⁴ ile düzenlenmiş bulunmaktadır.²⁵

İlk olarak, ADS'nin 12. maddesi hükmü denizde kaybolma tehlikesi altında bulunan herhangi bir kişiye bayrak veya kıyı devletinin yardım etme yükümlülüğünü öngörmüştür.

Daha güncel ve daha kapsamlı olarak, BMDHS, devletin denizlerde hak ve yükümlülüklerini bağlayıcı hükümlerle düzenlemekle denizlerde de hukukun üstünlüğünü ifade etmektedir. Bu sözleşmenin kimi hükümlerinin etkin olarak uygulanması insan hak ve özgürlüklerinin korunması bakımından olumlu sonuçlara yol açabilir niteliktedir.

BMDHS'nin 98. maddesi hükmü, esas itibarıyla denizdeki gemilere risk altında bulunan gemilere yardım etme ve batmış bulunan gemilerden insanları kurtarma yükümlülüğünü düzenlemektedir. Bu

²² International Maritime Organisation, International Convention for the Safety of Life at Sea 1974 (SOLAS), adopted on 1 November 1974 and entered into force on 25 May 1980 [http://www.imo.org/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-for-the-Safety-of-Life-at-Sea-(SOLAS)-1974.aspx, erişim 27 Mayıs 2012]. Türkiye bu sözleşmeye 25 Mayıs 1980 tarihi itibarıyla tarafıdır. Bkz. 16988 sayılı ve 25 Mayıs 1980 tarihli Resmi Gazete.

²³ International Convention on Maritime Search and Rescue 1979 (SAR), 27 Nisan 1979 tarihinde Hamburg'da imzalanan bu sözleşme 22 Haziran 1979 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Denizde tehlike altında bulunan kişilerin kurtarılması ve güvenliğine ilişkin olarak devletlerarası işbirliği ve örgütlenmeyi öngören Mayıs 2004'de yapılan değişiklik de 1 Temmuz 2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir [http://www.admiraltylawguide.com/conven/searchrescue1979.html, erişim 11 Ocak 2012].

²⁴ International Maritime Organisation, International Convention on Salvage 1989 (SALVAGE), 28 Nisan 1989 tarihinde imzalanan bu sözleşme 14 Temmuz 1996 tarihinde yürürlüğe girmiştir [http://www.imo.org/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/Default.aspx, erişim 3 Mart 2012].

²⁵ Cacciaguidi-Fahy, s. 5-16.

insanların hukuki statüleri ile şartlar ne olursa olsun durum farketmemektedir.²⁶ Bayrak veya kıyı devletinin yardım etme ve kurtarma yükümlülüğünün kapsamını belirleyen bu hükme göre, her devlet bayrağını taşıyan gemilerin kaptanlarından gemisini, mürettebatını ve yolcularını ciddi olarak tehlikeye atmaksızın, denizde tehlikede bulunan herhangi bir kişiye yardım etmelerini (m. 98(1)(a)); bilgilendirildikleri takdirde, tehlikede bulunan kişileri kurtarmak için mümkün olan yüksek hızla harekete geçmelerini (m. 98(1)(b)); bir çarpışma sonrasında, mümkün olduğunda diğer gemiye, mürettebatına ve yolcularına yardım etmek, diğer gemiye kendi gemisinin adını, kayıtlı bulunduğu limanı ve bildireceği en yakın limanı bildirmelerini (m. 98(1)(c)) istemek durumundadır. Her kıyı devleti, ayrıca, komşu devletlerle bölgesel işbirliği yoluyla deniz güvenliğini sağlamak üzere uygun ekipmanlarla donatılmış operasyonel ve etkin bir arama kurtarma sistemini tesis ve geliştirmek durumundadır (m. 98(2)).

Denizde Can Güvenliğine İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin denizde bütün gemilerin seyrüseferine ilişkin 5. Bölümü, gemi güzergahına ilişkin 10(a). Regülasyonu ve tehlike mesajlarına (yükümlülükler ve prosedürler)'na ilişkin 33. Regülasyonu, herhangi bir kaynaktan denizde bir kişinin veya kişilerin tehlikede bulunduğu sinyali alındığında, sinyali alan geminin yardıma gitmek üzere tam hızla hareket etmesini hüküm altına almıştır. Uluslararası Kurtarma Sözleşmesi'nin 10. maddesi hükmü denizde kaybolma tehlikesi altında bulunan herhangi bir kişiye yardım etme yükümlülüğünü öngörmektedir. Denizde Arama ve Kurtarmaya İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin Ek 2.1.10 Regülasyonu, taraf devletlere denizde tehlikede bulunan herkese, hangi şartlarda olursa olsun statü ve tabiiyetlerine bakmaksızın yardım sağlamayı güvence altına alma sorumluluğunu yüklemektedir.

²⁶ Cacciaguidi-Fahy, s. 6-7.

BMDHS 98. maddesi 1. fıkrası hükmü ile Denizde Can Güvenliğine İlişkin Uluslararası Sözleşme 5. Bölüm, 7., 10(a) ve 33. Regülasyonları hükümleri bayrak devletine kurtarma veya yardım etme yükümlülüklerini yerine getirmeyen gemi kaptanlarına karşı cezai tedbirler alma sorumluluğu yüklemektedir. Kıyı devletinin de uygun bir şekilde etkin bir arama kurtarma yükümlülüğü bulunmaktadır (BMDHS m. 98(2)). Kıyı devletinin ayrıca kıyı bölgelerinde uygun arama kurtarma araçlarını bulundurma ve gerekli operasyonel ayarlamaları yapma yükümlülüğü bulunmaktadır (Denizde Arama Kurtarmaya İlişkin Uluslararası Sözleşme, 5. Bölüm).

Devlet, bu şekilde uluslararası hukuktan kaynaklanan hak ve yetkilerini bireysel olarak kullanabileceği gibi, uluslararası veya bölgesel örgütlere üye olarak veya bir veya daha fazla devletle uluslararası işbirliğine gitmek suretiyle de kullanabilir. Her halükarda devlet, uluslararası hukukun öngördüğü amaçları gerçekleştirmek veya yükümlülükleri tam olarak yerine getirmek için aktif olarak inisiyatif almak zorundadır.

2. Avrupa İnsan Hakları Hukuku Açısından

A) Genel Olarak

Konumuz bakımından, Türkiye'nin ilgi alanları da dikkate alındığında, bölgemizde hem Avrupa Konseyi (AK) üyesi devletlerin hem de AB üyesi devletlerinin bireysel olarak kendi iç hukuk düzenlemeleri ve uygulamaları veya tâbi buldukları ulus-üstü (*supranasyonel*) hukuk düzenlemeleri ve uygulamaları önem arz etmektedir. Burada, hem AK üyesi 47 devletin hem de AB üyesi 27 devletin tamamının AİHS'ne taraf bulunduğunu ve AİHS ile geliştirilmiş bulunan ulus-üstü (*supranasyonal*) Avrupa insan hakları hukukuna tâbi olduklarını tespit etmek yerinde olacaktır.

Bugün itibarıyla, her ne kadar AB kurumsal olarak AİHS'ne taraf bulunmasa da, üye devletlerin taraf bulunmasından dolayı AİHS bu devletler bakımından yargısal olarak tam bağlayıcı bulunmaktadır.

Bu açıdan üye devletler bireysel veya kollektif olarak alacakları bütün tedbirler veya uygulayacakları politikaların Avrupa insan hakları hukukuna uygun olması gerekmektedir.

Uluslararası hukukun temel sujesi olarak devlet, denizlerde etkin kontrol uygulamasını bireysel olarak yapabileceği gibi, başka devlet/devletler veya uluslararası hukuk çerçevesinde kurulmuş uluslararası kuruluşlarla birlikte kollektif olarak da yürütebilir. Bunun tabii bir sonucu olarak, uluslararası hukuka göre bireysel veya kollektif olarak sorumluluk üstlenmiş olmaktadır.

İnsan hakları hukuku, genel olarak prensipte, her nerede uygulanırsa uygulansın gücün nasıl kullanıldığının kontrolünü gerektirmektedir. Bu bakımdan devletin sınır kontrolü, sınırları dışında göç kontrolü gibi konularda hükümet gücü kullanması, yani etkin kontrol uygulaması tartışmasız bir şekilde sorumluluğunu gerektirmektedir.²⁷

Konuya AB bağlamında bakıldığında, her devletin olduğu gibi, AB ve üye devletlerinin uluslararası hukuktan kaynaklanan hak ve sorumlulukları bulunmaktadır. Bu hak ve sorumluluklar, AB'nin veya üye devletlerin sınırlarında bitmemektedir. Bu devletler doğrudan veya otoriteleri aracılığıyla AB veya ulusal sınırları dışında bireyler üzerinde etkin kontrol uygulamasında bulunabilmektedirler. Örneğin, AB üye devletleri göçmen kontrolünde yargı yetkisi kullanırken 1951 Mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme (1951 Cenevre Sözleşmesi), AIHS ve diğer insan hakları belgelerine göre hareket etmek durumundadırlar. Diğer bir ifadeyle, bu devletler sınır-ötesi alanlarda kontrol uygulama yetkisi kullanırken, örneğin açık denizde yabancı bir gemiye durdurma operasyonu yaparken uluslararası hukukun

²⁷ Bjarte Vandvik (2008), 'Extraterritorial Border Controls and Responsibility to Protect: A View from ECRE', Amsterdam Law Forum, Vol. 1, Issue 1, s. 28-29.

öngördüğü birtakım yükümlülükleri yerine getirerek yapmak zorundadırlar.²⁸

Örneğin, AB, 26 Ekim 2004 tarihli bir regülasyonla AB Üye Devletleri Dış Sınırlarında Operasyonel İşbirliğinin Yönetimi İçin FRONTEX'i²⁹ kurmuş ve AB üyesi devletlerin karasularında sınır kontrolünü yönetmekle yetkilendirmiştir. Bu bağlamda, buralarda durdurma uygulamaları genellikle denizde risk altında bulunan insanlara ve gemilere yardım etme yükümlülüğüyle örtüşmektedir. Bu yükümlülük bizatihi uluslararası örf ve adet hukukundan kaynaklanmaktadır. AB üyesi devletler ayrıca kıyılarında tehlikede bulunan gemileri kurtarma yükümlülüğü altındadırlar. AB üyesi devletler, yargı yetkisi uygulamasında bulunmadıkları zaman bile 1951 Cenevre Sözleşmesi ve uluslararası insan hakları hukukundan kaynaklanan yükümlülüklerini tam olarak yerine getirmek zorundadırlar. Aksi halde, uygulamada görülebileceği gibi devletlerin sorumluluk almakta isteksiz duruşları insan hayatını riske

²⁸ AIHS, 1951 Cenevre Sözleşmesi, AB Temel Haklar Şartı ve diğer düzenlemeleri bağlamında AB'nin ve münferit olarak üye devletlerinin göçmen, mülteci ve insan hak ve özgürlüklerini, özellikle sınır-ötesi deniz alanlarında etkin şekilde koruma yükümlülüklerine ilişkin geniş bilgi için bkz. Ruth Weinzierl and Urszula Lisson (2007), *Border Management and Human Rights: A Study of EU Law and the Law of the Sea*, German Institute for Human Rights, Berlin; Vandvik, s. 27; Martin Scheinin, Ciaran Burke and Alexandre Skander Galand (2012), 'Rescue at Sea - Human Rights Obligations of States and Private Actors, with a Focus on the EU's External Borders', Robert Schuman Centre for Advanced Studies, RSCAS Policy Paper2012/05, Florence [http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/22389/RSCAS_PP_2012_05.pdf?sequence=1], erişim 11 Temmuz 2012].

²⁹ Council Regulation (EC) 2007/2004, Official Journal of the European Union L 349/1,25November2004 [http://www.frontex.europa.eu/assets/About_Frontex/frontex_regulation_en.pdf], erişim 21 Nisan 2012]. Bu regülasyon Hızlı Sınır Müdahale Timleri için bir mekanizma kurmak üzere değiştirilmiştir. Bkz. Regulation (EC) No 863/2007 of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007, Official Journal of the European Union L 199/30, 31 July 2007 [http://www.frontex.europa.eu/assets/Legal_basis/rabit_regulation-863-2007.pdf], erişim 7 Haziran 2012].

atabilmektedir.³⁰ Bu regülasyon FRONTEX'e AB üyesi olmayan üçüncü bir ülkenin karasularında operasyon yetkisi vermemektedir.³¹ Ancak, AB üyesi devletlerin sınırları ötesinde kontrol uygulamaları bu yükümlülüklerinden kaçmalarına imkan vermemektedir. Çünkü, AB ve üyesi devletlerin ülkelerine girişleri engelleme kapasite ve yetkileri ihtiyaç halindeki insanları koruma sorumluluğunu taşımaktadır.³²

Türkiye dahil Avrupa devletlerinin tamamı hem AİHS'ne, hem de 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne³³ taraf bulunmaktadır. Mültecilerin korunması alanında, geri göndermeme ilkesi (non-refoulement ilkesi) Cenevre Sözleşmesi'ne taraf devletlerin sorumluluğunun esasını oluşturmaktadır (m. 33(1)). Bu hüküm taraf devletlerin mültecileri koğuşturulacakları ülkelere geri gönderilmesini yasaklamaktadır. Geri göndermeme yükümlülüğü sadece devletin ülkesinde bulunan mültecileri değil, ayrıca bir mültecinin devletin ülkesi dışında başka

³⁰ Vandvik, s. 32-33.

³¹ Vandvik, s. 34. AB, zamanla insan hakları ve özgürlüklerinin korunması çabalarını artırmış, 2000 Temel Haklar Şartı'nı yürürlüğe koymuş ve 2007'de Temel Haklar Ajansı'nı kurmuştur. Ayrıca, insan hakları ve evrensel insani ilkeler AB'nin temelleri olarak değerlendirilmekte ve bunlara saygı yeni üyelikler için önşart durumundadır. Bkz. Articles 6 and 49 of the Consolidated Version of the Treaty on European Union, Official Journal of the European Union C 326/13, 26 October 2012 [<http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/new-2-48.htm>, erişim 7 Mart 2012].

³² Vandvik, s. 35.

³³ 1951 Cenevre Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 14 Aralık 1950 tarih ve 429 (V) sayılı Kararıyla toplanan Konferansta kabul edilerek 28 Temmuz 1951 tarihinde Cenevre'de imzalanmış ve 22 Nisan 1954 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Genel olarak, Sözleşme ve Protokol metni için bkz. Convention Relating to the Status of Refugees 1951, and the Protocol 1967 [<http://www.unhcr.org/pages/49da0e466.html>, erişim 3 Şubat 2012]. Bu sözleşmeyi 24 Ağustos 1951 tarihinde imzalayan Türkiye, 29 Ağustos 1961 tarihinde "Bu sözleşmenin hiçbir hükmü, mülteciye Türkiye'de Türk uyruklu kimselerin haklarından fazlasını sağladığı şeklinde yorumlanamaz" şeklindeki ihtirazi kayıtla onaylamıştır. Bkz. 359 sayılı Onay Kanunu 5 Eylül 1961 tarih ve 10898 sayılı Resmi Gazete. Ayrıca, Türkiye ve diğer ülkelerin bu sözleşme ve ek protokolüne ilişkin onay durumları için bkz. <http://www.unhcr.org/3b73b0d63.html> [erişim 3 Mayıs 2012]. Ayrıca bkz. Giuffré, s. 730.

bir devletin ülkesinde veya karasularında veya açık denizler dahil etkin kontrol uygulaması veya *de facto* yargı yetkisi altında bulunduğu zaman da geçerlidir.³⁴

Konuya Avrupa Konseyi üyesi devletler açısından bakıldığında, devletin yargı yetkisi alanının daha geniş olduğu, dolayısıyla daha geniş bir sorumluluk gerektirdiği görülmektedir. Kıyı devletinin denizlerde kontrol uygulama yetkisi, Avrupa insan hakları hukuku bakımından AİHS'nin 1. maddesi hükmünden kaynaklanmaktadır. Bu hükme göre, devlet yargı yetkisi alanında bulunan kişilerin AİHS koruma sistemi ile tanınan hak ve özgürlüklerini koruma yükümlülüğü altında bulunmaktadır. Şüphesiz, bu yükümlülük sadece vatandaşlar açısından değil, yargı yetkisi alanında bulunan *istisnasız* herkesin korunmasını kapsamaktadır. Bu, ülkede kanunsuz olarak bulunan kişiler bakımından da böyledir.

AİHS'nin 34. maddesi hükmüne göre, AİHS'ne taraf bir devletin yargı yetkisi alanında bulunan kişiler (gerçek veya tüzel), bu devlete atfedilebilecek insan hak ve özgürlükleri ihlallerini *bireysel başvuru yoluyla* AİHM nezdinde dava konusu yapma hakkına sahiptirler. AİHS'nin 1. maddesi hükmü uyarınca, taraf devletler yargı yetkileri altında (veya alanında) bulunan herkesin insan hak ve özgürlüklerini korumakla yükümlüdürler. Fakat, taraf devletin yargı yetkisi kapsamı, devletin işlem ve eylemlerine veya ihmallerine göre değişebilmektedir. Taraf devletin yargı yetkisi kapsamı, devletin, yani devlet otoritelerinin tesis ettikleri işlem, yaptıkları eylem, aldıkları tedbir veya ihmallerinin doğrudan veya dolaylı sonucu olarak gerçekleşen sınır-ötesi alanları da kapsayabilmektedir. Örneğin, bir bireyin AİHS'nin 3. maddesi hükmüyle tanınan işkence, insanlık dışı ve onur kırıcı kötü muamele veya ceza yasağına veya 6. maddesi hükmüyle tanınan adil yargılanma hakkına ilişkin hak ve

³⁴ Guy S. Goodwin-Gill and Jane McAdam (2007), *The Refugee in International Law*, Third Edition, Oxford University Press, Oxford, ss. 244-253.

özgürlüklerinin ihlal edileceği muhtemel olan bir ülkeye geri gönderilmesi durumunda, bu olaya münhasır olmak üzere devletin yargı yetkisi bu ülkeye genişlemektedir. Dolayısıyla, sınır dışı eden veya geri gönderen devletin bu muhtemel ihlalin gerçekleşmesinde, Avrupa insan hakları hukuku nezdinde pozitif yükümlülüğünün ihlali sorumluluğu söz konusu olmaktadır.³⁵

Kıyı devletinin denizlerde kontrol yetkisi uygulaması ile yargı yetkisi alanı iç içe ilişkili bulunmaktadır. Zira, Avrupa insan hakları hukuku bakımından yargı yetkisi alanı ulusal sınırları aşabilmektedir. Bu yetkinin kullanılması etki ve nüfuz itibarıyla küresel olarak herhangi bir ülkeye veya açık denizlere ulaşabilmektedir.

Ayrıca, tekrar etmek gerekirse, AİHS'nin 1. maddesi hükmünün ifadesi ve AİHM'nin yerleşik içtihadına göre, taraf devletlerin insan hak ve özgürlüklerine ilişkin yükümlülükleri ülke sınırlarında tükenmemektedir.³⁶ Devletler, etkileri yargı yetkileri alanı dışında gerçekleşse bile, yargı yetkileri alanında gerçekleştirdikleri eylemlerinden sorumlu görülmektedirler.³⁷ Özellikle, AİHS uygulanması taraf bir devletin hem ülkesini, hem de yargı yetkisi kullandığı ülkesi dışında herhangi bir yeri kapsamaktadır.³⁸ Ülke dışında yargı yetkisi birey üzerinde etkin kontrol uygulaması şeklinde olabileceği gibi başka bir devletin ülkesi üzerinde de olabilmektedir.³⁹

³⁵ Pieter van Dijk, Fried van Hoof, Arjen van Rijn and Leo Zwaak (2006), *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, Fourth Edition, Intersentia, Oxford, s. 13-14.

³⁶ *Loizidou v Turkey* (App no. 15318/89) [GCJ] 18 December 1996; *Banković and Others v Belgium and 16 Other Contracting States* (App no. 52207/99) [GCD] 12 December 2001.

³⁷ *Öcalan v Turkey* (App no. 462211/99) [CJ] 12 March 2003; *Issa and Others v Turkey* (App no. 31821/96) [CJ] 16 November 2004 (Final 30 March 2005).

³⁸ *Denizlerde AİHS'nin uygulanması bakımından yargı yetkisi için bkz. Gunnar and Annika Bendréus v Sweden (Admissibility)* (App no. 31653/96) [Commission Plenary Decision] 8 September 1997; *Lennart Berglund and 92 Others v Sweden* (App no. 34825/97) [Commission Decision] 16 April 1998.

³⁹ *Öcalan v Turkey* (App no. 462211/99) [CJ] 12 March 2003; *İlaşcu and Others v Moldova and Russia* (App no. 48787/99) [GCJ] 8 July 2004.

AİHS, iade etmeme, sınır dışı etme ve mülteci hukukuna ilişkin hükümleri içermemektedir. Bununla birlikte, AİHS'ni yaşayan dinamik bir belge olarak okuyan AİHM, AİHS ile öngörülen güvence sisteminin zayıflatılmasına imkan verecek uygulamalara meydan vermemek bakımından bu ve benzeri konuları AİHS bağlamında değerlendirmekte tereddüt göstermemektedir. Nitekim, *Vilvarajah and Others v the United Kingdom* kararında, AİHM, AİHS'ne taraf devletlerin yabancıların ülkelerine girişi, ikameti ve sınır dışı edilmelerini kontrol hak ve yetkilerinin uygulanmasında AİHS ile tanınan hak ve özgürlük güvencelerini zayıflatmama, aksine güçlendirme yükümlülüğü bulunduğu hükmetmiş bulunmaktadır.⁴⁰

Bundan sonraki bölümde, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin hükme bağladığı bu uygulamaya ilişkin iki önemli dava örnek olarak inceleme konusu yapılacaktır.

B) Viron Xhavera and Fifteen Others v Italy and Albania Davası

İtalyan hükümeti 1997'de Arnavutluk üzerinden yoğun bir göçmen akımıyla karşılaşmıştır. Bu bağlamda, AİHS'ne taraf iki komşu devlet, İtalya ve Arnavutluk aralarında yaptıkları bir antlaşmayla düzensiz göçmen kontrolü konusunda işbirliğine gitmişlerdir. Bu işbirliği antlaşması, Arnavut sularında göçmen taşıyan gemilerin kontrolü, yolcuların kimlik tespitleri ve gemilerin Arnavut limanlarına geri gönderilmeleri gibi hususları kapsamaktadır. Bu kapsamda, İtalyan hükümeti bu akımı kontrol etmek ve düzensiz

⁴⁰ *Vilvarajah and Others v the United Kingdom* (Apps nos. 13163/87; 13164/87; 13165/87; 13447/87; 13448/87) [CJ] 30 October 1991. Ayrıca bkz. *Mamatkulov and Askarov v Turkey* (App nos. 46827/99 and 46951/99) [GCJ] 4 February 2005, para 66. Ayrıca gönderilen ülkede kötü muamele yasağına ilişkin olarak AİHM'nin yeni kararları için bkz. *Sufi and Elmi v the United Kingdom* (Apps nos. 8319/07 and 11449/07) [CJ] 28 June 2011 (Final 28 November 2011); *Hirsi Jamaa and Others v Italy* (App no. 27765/09) [GCJ] 23 February 2012. Ölüm cezasına ilişkin olarak bkz. *Harkins and Edwards v the United Kingdom* (Apps nos. 9146/07 and 32650/07) [CJ] 17 January 2012.

göçleri önlemek için, İtalyan gemi kaptanlarına açık denizde ve Arnavut karasularında gemi blokajı, gemileri durdurma, gemilere çıkma ve yolcuların gerçek durumlarını inceleme yetkisi vermek gibi muhtelif tedbirler almıştır.

Bu kapsamda, İtalyan otoritelerinin denizlerde bir kontrol uygulaması, *Viron Xhavara and Fifteen Others v Italy and Albania* davasına konu olmuştur.⁴¹ Olayda, İtalya'nın yukarıda anılan işbirliği antlaşması kapsamında Mart 1997'de yaptığı bir kontrol uygulamasında, yani yargı yetkisi uygulaması esnasında, İtalyan askeri gemisi ile göçmenlerin bulunduğu geminin çarpışması sonucu göçmenleri İtalya'ya taşıyan Arnavut gemisi İtalya kıyılarından 35 mil açığa batmış ve başvuruçuların ebeveynleri dahil 58 göçmen ölmüştür. Batan gemiden kurtulmuş olan başvuruçular, bir İtalyan gemisinin kendilerini taşıyan geminin kıyıya yaklaşmasını engellemeye çalışırken çarpışması sonucu batmasına neden olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Her iki gemi kaptanının insan ölümlerinden dolayı soruşturulmaları sonucunda, İtalyan kaptanın, ne göçmen taşıyan Arnavut gemisinin seyrüsefere uygun olmayan durumunu, ne de kötü hava şartları ile olay anındaki görüş mesafesini dikkate aldığı anlaşılmıştır. Bu şekilde kontrol uygulaması, İtalyan otoritelerinin ulusal güvenliği koruma meşru amacıyla orantısız şekilde Arnavut gemisindeki yolcuları tehlikeye maruz bırakmıştır.

Başvuruçular, İtalyan hükümetinin uygulamasının ailelerinin hayat haklarının ihlali (AİHS m. 2); kendilerinin insanlık dışı ve küçültücü muameleye tâbi tutulduğu (m. 3 ve 5(1)); düzensiz göçmen önleme tedbirlerinin hak arama özgürlüklerini ihlali (m. 13); bu tedbirlerin ayrıca ayırimcılığa yol açtığı (m. 14) ve toplu olarak

⁴¹ *Viron Xhavara and Fifteen Others v Italy and Albania (Admissibility)*, (App no. 39473/98) [CD] 11 January 2001.

sınır dışı edilmeleriyle (4 Nolu Protokol, m. 4) sonuçlandığını iddia etmişlerdir.

AİHM, AİHS'nin 2. ve 3. madde hükümlerine ilişkin iddiaları *ratione temporae* açısından kabul edilebilir bulmamıştır. AİHM'ne göre, muhtelif İtalyan karar ve emirleri AİHS'nin 13. ve 14. maddeleri ile 4 Nolu Protokolün 4. maddesi hükümlerine *in abstracto* aykırı olabilirler. Fakat, başvuru bunlardan doğrudan etkilendiklerini ileri süremeyeceklerinden, AİHS hükümleri ihlallerinden AİHS'nin 34. maddesi hükmü anlamında mağdur olarak değerlendirilemezler.

Bu kabul edilebilirlik kararı ile, AİHM, AİHS'nin 2. maddesi hükümlerine göre, devletin bireyleri koruma ve şüpheli ölümleri teferruatlı şekilde soruşturmak için etkin prosedürler uygulama yükümlülüğünü yerine getirip getirmediğinin tespiti kriterlerini ortaya koymuştur.

AİHM, denizde kontrol uygulamasında bulunan İtalyan gemisinin sebep olduğu gemi batması olayındaki sorumluluğunu tespit değerlendirmesinde, *Osman v the United Kingdom* kararındaki içtihadını⁴² hatırlatarak, AİHS'nin 2. maddesi hükmünün devletin yargı yetkisi alanında sadece ölüme sebep olmaktan kaçınmasını, yani öldürmemesini değil, ayrıca bireylerin hayat haklarını korumak için bütün önleyici ve/veya koruyucu tedbirleri almasını gerektirdiğini vurgulamıştır. Ayrıca, AİHS'nin 2. maddesi hükmü ile 1. maddesi hükmünün birlikte değerlendirilmesi devletin her ölüm olayı için uygun, resmi, bağımsız bir kamu soruşturması sağlamasını gerektirmektedir.⁴³ Bu bakımdan, AİHM, somut olayda devletin bu yükümlülüğünü, gemi kaptanı için bağımsız kamusal prosedürler uygulamakla yerine getirdiği sonucuna ulaşmıştır.

⁴² *Osman v the United Kingdom* (App no. 23452/94; Case no. 87/1997/871/1083) [GCJ] 28 October 1998.

⁴³ *McCann and Others v the United Kingdom* (App no. 18984/91) [GCJ] 27 September 1995.

AİHM, açık denizde ve Arnavutluk karasularında İtalyan ve Arnavutluk otoritelerince yürütülen ortak göçmen durdurma operasyonu ile ilgili bu kararında İtalya'nın açık denizde ve Arnavutluk karasularında uyguladığı göçmen kontrol uygulamasının sınır-ötesi etkin yargı yetkisi uygulaması olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Görülüyor ki, AİHM içtihadında açıkça ortaya konulduğu üzere, belirli şartlarda devlet sınır-ötesi alanda –açık denizde veya başka bir devletin ülkesinde– yargı yetkisi uygulamasının sonuçlarından sorumlu bulunmaktadır. Şüphesiz bu devletin göçmenleri her durumda ülkesine kabul etmesi gerektiği anlamına gelmemektedir. Fakat, devlet burada, örneğin mültecilerin gönderildikleri üçüncü ülkelerden geri gönderilmeyle karşılaşmayacaklarını sağlamaktan sorumlu bulunmaktadır.⁴⁴

C) Hirsi Jamaa and Others v Italy Davası

Kıyı devletinin denizlerde kontrol uygulamasının konu olduğu diğer önemli bir dava, *Hirsi Jamaa and Others v Italy* davasıdır. Başvurucu 11 Somalili ve 13 Eritreli göçmen kendilerinin Libya'ya geri gönderilmeleri suretiyle AİHS'nin 3. maddesi hükmünde yer alan işkence, insanlık-dışı veya onur kırıcı muamele yasağı, 13. maddesi hükmünde yer alan etkin hak arama özgürlüğü ve 4 Nolu Protokolün 4. maddesi hükmüyle tanınan toplu olarak sınırdışı edilmeme hak ve özgürlüklerinin ihal edildiği iddiasıyla 26 Mayıs 2009 tarihinde AİHM nezdinde başvuruda bulunmuşlardır.

Olayda 231 göçmen/mülteci taşıyan gemi Libya karasularından İtalya kıyılarına doğru yola çıkmış, 6 Mayıs 2009'da üç İtalyan mali polis gemisi (Guardia di Finanza) tarafından açık denizde Lampedusa'nın yaklaşık 35 mil güneyinde, Malta'nın yetkisinde bulunan arama ve kurtarma bölgesinde durdurularak göçmenlerin uluslararası koruma taleplerine karşılık, kimlik tespiti ve uluslararası

⁴⁴ Vandvik, s. 31.

korumaya ihtiyaçları olup olmadığını değerlendirmesi yapılmaksızın Libya'ya geri gönderilmiştir.⁴⁵

Uygulama, sınırlarını güçlendirmek ve Avrupa'ya düzensiz göçü önlemek için Libya ve İtalya arasında yürürlüğe konulan 2009 tarihli Göçmen Kontrolü Anlaşması çerçevesinde yapılmıştır.⁴⁶ Bu uygulamada, her iki devlet birlikte düzenledikleri polis operasyonları sonucu durdurulan göçmenler Libya'ya geri gönderilmiştir.

AIHM, bu dava vesilesiyle, devletlerce bugüne kadar uygulamaya konulmuş en tartışmalı denizde hukuk-dışı göçle mücadele politikası konusunda, İtalyan örneğinde olduğu gibi, devlete ne Avrupa, ne de uluslararası hukuk engeliyle karşılaşmaksızın uygulama yapmasına imkân veren bir politika hakkında karar vermiş bulunmaktadır.⁴⁷

AIHM'nin bu kararı ilk kez bir Avrupa devletini *açık denizlerde* göçmen ve mültecileri durdurması ve herhangi bir güvence prosedürü uygulamaksızın üçüncü bir ülkeye göndermesinden dolayı insan haklarının ihlâl edildiğine oybirliğiyle hükmetmiş bulunması bakımından önemli görülmektedir. İtalya'nın AIHS'nin 1. maddesi hükmü kapsamında yargı yetkisi uygulamasında bulunduğu konusunda tereddüt göstermeyen AIHM'ne göre, ülkesel sınırlama olmaksızın denizdeki insanlara koruma sağlama hem insanî hem de hukuki bir sorumluluktur. Bu karar hem AK üyesi devletleri, hem de diğer devletler için mülteci ve insan hakları hukuku düzenlemeleri ve uygulamaları bakımından belirleyici nitelikte yol gösterici olmuştur. Bu anlamda, devletler durdurma ve geri gönderme programları ile politikalarını insan hak ve özgürlükleri yükümlülüklerine uygun olarak geliştirmek ve uygulamak durumundadırlar.⁴⁸

⁴⁵ Hirsi Jamaa and Others v Italy (App no. 27765/09) [GCJ] 23 February 2012.

⁴⁶ Geniş bilgi için bkz. Amnesty International (2012), S.O.S. Europe: Human Rights and Migration Control, United Kingdom.

⁴⁷ Giuffré, s. 729.

⁴⁸ Giuffré, s. 729-730.

AİHM'ne göre, başvuruçular AİHS'nin 1. maddesi hükmü anlamında İtalyan yetkililerin gemiye çıkma ve Libya yetkililerine teslim edildikleri zaman periyodunda İtalyan otoritelerinin devamlı ve kapsamlı *de facto* ve *de jure* kontrolü altında bulunmuşlardır. Bu bakımdan, bu periyotta başvuruçuların İtalyan yargı yetkisi altında bulduklarında şüphe bulunmamaktadır.⁴⁹

Bu davada, AİHM ayrıca ilk kez 4 Nolu Protokolün 4. maddesi hükmünün bir devletin ülkesi dışında bulunan yabancıları üçüncü bir ülkeye göndermesine uygulanıp uygulanmayacağı sorunuyla karşılaşmıştır. AİHM, sınır dışı etme kavramının yargı yetkisi kavramı gibi açık bir şekilde ülkesel olduğunu gözlemlemiştir. Fakat, bir devletin ülkesi dışında istisnai olarak yargı yetkisi uygulaması durumunda, toplu sınır dışı etme formunda devletin sınır-ötesi yargı yetkisi uygulamasının kabul edilebileceği sonucuna ulaşmıştır. Bu durumda da başvuruçular İtalyan yargı yetkisi alanına dahil bulunmaktadırlar.

İtalya'nın yargı yetkisi uygulamasında başvuruçuların Libya'ya transferi, bireysel durumları tespit edilmeksizin yapılmıştır. İtalyan yetkililer başvuruçuları gemiye almış ve Libya'da indirmiştir. AİHM, başvuruçuların bu şekilde toplu transferinin 4 Nolu Protokolün 4. maddesi hükmü anlamında toplu sınır dışı etme yasağının ihlâlini oluşturduğu sonucuna ulaşmıştır.

AİHM, ayrıca, başvuruçuların Libya'da kötü muamele görme riskine maruz bırakılması ve kendi ülkeleri olan Somali ve Eritre'ye geri gönderilmelerinin, işkence, insanlık dışı ve onur kırıcı muamele yasağına ilişkin AİHS'nin 3. maddesi hükmünün ihlâlini oluşturduğunu hükme bağlamıştır. Zira AİHM'ne göre, İtalyan yetkililerin olaya ilişkin bütün gerçeklerin farkında olarak başvuruçuları Libya'ya transfer etmesinin AİHS ile tanımlanan kötü

⁴⁹ Hirsi Jamaa and Others v Italy (App no. 27765/09) [GCJ] 23 February 2012, para 81.

muameleye maruz bırakmış olacağı ve başvuruçular Libya'ya transfer edildiklerinde ve kendi ülkelerine geri gönderildiklerinde karşılaşacakları risklerde koruma güvencelerinin yetersiz olduğunu bilmeleri veya bilmek durumunda olmaları gerekirdi.

Olayda, AİHS'nin etkin başvuru hakkı, diğer bir ifadeyle hak arama özgürlüğüne ilişkin 13. maddesi hükmünün işkence, onur kırıcı ve insanlık dışı muamele yasağına ilişkin 3. maddesi hükmüyle birlikte değerlendirilmesinde, başvuruçular uygulamayı yetkili bir makama şikayet etme imkanı bulamamış ve geri gönderilme tedbirleri uygulanmadan taleplerine tam ve eksiksiz karşılık bulamamışlardır.

AİHS'nin 13. maddesi hükmünün 4 Nolu Protokolün 4. maddesi hükmü ile birlikte değerlendirilmesinde, kontrol yetkisi kullanan İtalyan gemisindeki askeri personele ilişkin ceza hukuku çerçevesinde başvuru beklenen etki kriterini karşılamıştır.

AİHM, İtalyan Seyrüsefer Kanunu'nda yer alan 'açık denizde seyrüsefer halindeki bir gemi bayrak devletinin tam yargı yetkisine tâbidir' şeklindeki uluslararası hukuk ilkesini (KBBS m. 6(1); BMDHS m. 92(1), 94) tekrar etmiştir. Olaylar tamamen bütün mürettebatı İtalyan askeri personelinden oluşan İtalyan silahlı kuvvetlerinin gemilerinde gerçekleşmiştir.

15 Şubat 2011 tarihinde AİHM Dairesi yargılama yetkisinden Büyük Daire lehine vazgeçmiştir. Bir kısım sivil toplum kuruluşu uluslararası mülteci ve insan hakları örgütlerinin üçüncü taraf olarak dava sürecine yazılı olarak katılmalarına izin verilmiştir.

23 Şubat 2012 tarihinde görülen davada AİHM, başvuruçuların AİHS'nin 1. maddesi hükmü anlamında İtalyan yargı yetkisi içinde bulduklarını; başvuruçuların Libya'da kötü muamele ve Somali ve Eritre'ye geri gönderilmeleri riskine maruz bırakıldıkları tespit edildiğinden işkence, insanlık-dışı ve onur kırıcı muamele ve ceza yasağına ilişkin AİHS'nin 3. maddesi hükmünün; 4 Nolu Protokolün 4. maddesi hükmünün tanıdığı toplu olarak sınır dışı edilme yasağının; AİHS'nin 3. maddesi ve 4 Nolu Protokolün 4. maddesi ile birlikte

değerlendirilmesinde AİHS'nin 13. maddesi hükmünün tanıdığı hak arama özgürlüğünün ihlâl edildiğine oybirliğiyle karar vermiştir.⁵⁰

Devletin yer bakımından *ratione loci* yetkisini inceleyen AİHM, yargı yetkisinin ülke sınırları ötesinde kullanımı hakkında önceki içtihadını güçlendirerek, devletin yetkililerince ilgili bireyler üzerinde etkin güç ve kontrol uygulaması halinde AİHS'nin *ratione loci* uygulanmasının *açık denizleri* de kapsadığını hüküm altına almış bulunmaktadır.

AİHS'nin 1. maddesi hükmünün sağladığı koruma vatansız kişiler, mülteciler ve kanun-dışı göçmenler dahil herkesi kapsamaktadır. AİHS'ne taraf her devlet yargı yetkisi alanında bulunan herkesin AİHS hukukuyla tanınmış bulunan hak ve özgürlüklerini korumak ve geliştirmek yükümlülüğü altında bulunmaktadır. Bu dava vesilesiyle de, devletin yargı yetkisi alanının coğrafik bir sınırlamaya tâbi tutulmadığı, etkin ve kapsamlı kontrol uyguladığı herkesi ve heryeri kapsadığı teyid edilmiş bulunmaktadır.⁵¹

Nihayet, bir devletin sınırları ötesinde insan hakları ihlallerinden sorumlu tutulabilmesi için o devletin o alanda etkin yargı yetkisi uygulaması gerekmektedir. Şu halde, sınır-ötesinde devletin, örneğin, bir gemi veya birey üzerinde tam kontrol uygulaması sorumluluğunu gerektirmektedir. AİHM, sonuçta, somut dava konusunun İtalyan devletinin sınır-ötesi yargı yetkisi uygulaması ve dolayısıyla bundan sorumluluğuna hükmetmiş bulunmaktadır.⁵²

SONUÇ

Devlet, hem ülkesinde, hem de sınırları ötesinde hükümet faaliyetleri çerçevesinde işlem tesis edebilmekte ve eylemlerde bulunabilmektedir. Devlet bu eylem ve işlemlerden, örneğin, bir yabancıyı sınırda veya deniz alanlarında ülkesine girme girişimini

⁵⁰ Hirsi Jamaa and Others v Italy (App no. 27765/09) [GCJ] 23 February 2012.

⁵¹ Giuffré, s. 731-732.

⁵² Hirsi Jamaa and Others v Italy (App no. 27765/09) [GCJ] 23 February 2012, paras 70, 73, 78.

durdurma ve geri göndermesinin insan hak ve özgürlükleri bakımından hüküm ve sonuçlarından sorumludur. Diğer bir ifadeyle, devletin sınır-ötesinde yaptığı uygulamaları, insan hak ve özgürlüklerini korumak bakımından ülke sınırlarında yaptığı uygulamalarla aynı hüküm ve sonuçları doğurmaktadır.

Devlet, ülkesinde (yargı yetkisi alanında) finansal ve ekonomik piyasaların düzenlenmesi, adil gelir ve kaynak dağılımı, bölgesel farklılıkların ve fakirliğin ortadan kaldırılması, iş gücünün güvenli bir ortama kavuşturulması ve suçla mücadele gibi sorunlarla iç hukuk araçları ve pratik önlemlerle mücadele edebilir. Bu, bizatihi devletin vatandaşlarına karşı temel yükümlülüğü ve meşruluğunun da kaynağıdır.

Fakat, özellikle düzensiz (hukuk dışı) göçler ve insan kaçakçılığı olayları devletleri ülkelerini bir özgürlük, güvenlik ve adalet alanı haline getirmeleri ihtiyacı karşısında daha sıkı sınır kontrolleri uygulamalarına zorlamaktadır. Devletler için bu durum, insanların özgürlük ve güvenlik hakkı, yer değiştirme hakkı, göç ve iltica hakkı, haksız olarak tutuklanmama veya gözaltına alınmama hakkı ile iade etmeme veya geri göndermeme ilkeleriyle karmaşık bir hale gelmekte, devletlerin bireysel iç hukuk araçları ve politikalarını yetersiz kılmaktadır. Dolayısıyla, bir taraftan, kıyı devletinin denizlerde kontrol uygulamasının uluslararası hukukla öngörülen amaçlar çerçevesinde gerçekleşebilmesi, bu uygulamanın etkin olarak sorumluluk ve yük paylaşımı ile uluslararası dayanışma halinde yapılmasıyla mümkün olabilir. Diğer taraftan, devlet yargı yetkisini kullanırken, üzerinde kamu gücü kullandığı kişilerin aslında silahlı çatışmaların, yoksulluğun, baskıcı yönetimlerin insan hak ve özgürlükleri ihlallerinin mağdurları olduğunu özenle dikkate almalıdırlar. Yani devletin bu konuda yapacağı her düzenlemenin, alacağı her tedbirin bir bütün olarak uluslararası hukuk çerçevesinde mağdur merkezli, insan onuru ve insan hak ve özgürlüklerini koruma yaklaşımı temelinde olması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Amnesty International (2012), *S.O.S. Europe: Human Rights and Migration Control*, United Kingdom.

Bozkurt, Enver, Kütükçü, M. Akif ve Poyraz, Yasin (2012), *Devletler Hukuku*, Gözden Geçirilmiş 7. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara.

Cacciaguidi-Fahy, Sophie (2007), 'The Law of the Sea and Human Rights', *Panóptica*, Vitória, Ano 1, No. 9, Julho/Agosto 2007, ss. 1-21.

Cassese, Antonio (2005), *International Law*, Second Edition, Oxford University Press, Oxford.

Cornelisse, Galina (2010), *Immigration Detention and Human Rights: Rethinking Territorial Sovereignty*, Martinus Nijhoff Publishers, Boston, London.

Dijk, Pieter van, Hoof, Fried van, Rijn, Arjen van and Zwaak, Leo (2006), *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, Fourth Edition, Intersentia, Oxford.

Gioia, Andrea (2011), 'The Role of the European Court Human Rights in Monitoring Compliance with Humanitarian Law in Armed Conflict', in Orna Ben-Naftali (ed), *International Humanitarian law and International human Rights Law*, Pas de Deux, Oxford University Press, Oxford, ss. 201-249.

Giuffré, Mariagiulia (2012), 'Watered-Down Rights on the High Seas: *Hirsi Jamaa and Others v Italy (2012)*', *International and Comparative Law Quarterly*, Vol. 61, Issue 3, July 2012, ss. 728-750.

Goodwin-Gill, Guy S. and McAdam, Jane (2007), *The Refugee in International Law*, Third Edition, Oxford University Press, Oxford.

Gündüz, Aslan (2003), *Milletlerarası Hukuk, Temel Belgeler, Örnek Kararlar*, 5. Bası, Beta, İstanbul.

International Commission of Jurists (2011), *Migration and International Human Rights Law*, Practitioners Guide No. 6, Geneva.

Kara, Siddharth (2011), 'Supply and Demand: Human

Trafficking in the Global Economy,' *Harvard International Review*, Vol. 33, Issue 2, Summer 2011, ss. 66-71.

Kuran, Selami (2009), *Uluslararası Deniz Hukuku*, 3. Baskı, Türkmen Kitabevi, İstanbul.

Milanovic, Marko (2011), *Extraterritorial Application of Human Rights Treaties: Law, Principles, and Policy*, Oxford University Press, Oxford.

Okur, Derya Aydın (2009), *Deniz Hukukunda Liman Devleti Yetkisi ve Denetimi*, XII Levha Yayıncılık, İstanbul.

Scheinin, Martin, Burke, Ciaran and Galand, Alexandre Skander (2012), 'Rescue at Sea - Human Rights Obligations of States and Private Actors, with a Focus on the EU's External Borders', Robert Schuman Centre for Advanced Studies, RSCAS Policy Paper 2012/05, Florence [http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/22389/RSCAS_PP_2012_05.pdf?sequence=1, erişim 11 Temmuz 2012].

Sur, Melda (2011), *Uluslararası Hukukun Esasları*, Güncellenmiş 5. Baskı, Beta, İstanbul.

Tanaka, Yoshifumi (2012), *The International Law of the Sea*, Cambridge University Press, Cambridge.

Tütüncü, Ayşe Nur (2004), *Gemi Kaynaklı Deniz Kirlenmesinin Önlenmesi, Azaltılması ve Kontrol Altına Alınmasında Devletin Yetkisi*, Yenilenmiş 3. Bası, Beta, İstanbul.

Vandvik, Bjarte (2008), 'Extraterritorial Border Controls and Responsibility to Protect: A View from ECRE', *Amsterdam Law Forum*, Vol. 1, Issue 1, ss. 27-36.

Weinzierl, Ruth and Lisson, Urszula (2007), *Border Management and Human Rights: A Study of EU Law and the Law of the Sea*, German Institute for Human Rights, Berlin.